ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓު
ދިވެހިރާއްޖެ

ޝަރީޢަތް ނިމުނު ގޮތުގެ ޚުލާޞާ

- **ޝަރީޢަތް ނަންބަރު:** 2018/HC-A/359
- **އިސްތިއުނާފުކުރި ފަރާތް:**

* **ނަން:** އިސްމާޢީލް ޢަޒީޒު * **ދާއިމީ އެޑްރެސް:** ހުޅުމާލެ ނަންބަރު ނިސާ 2894
* **އައިޑީކާޑު ނަންބަރު:** A074761 * **މިހާރުގެ އެޑްރެސް:** މ. އިރުވައިގެ

- **އިސްތިއުނާފު ނަންގެވި ފަރާތް:**

* **ނަން:** މުޙައްމަދު ޝަރީފު * **ދާއިމީ އެޑްރެސް:** މ. ގޯޅިމާގެ / ސ. މީދޫ
* **އައިޑީކާޑު ނަންބަރު:**A042536 * **މިހާރުގެ އެޑްރެސް:** މ. ގޯޅިމާގެ / ސ. މީދޫ

* **ރަޖިސްޓްރީކުރެވުނު ތާރީޚު:** 28 މުޙައްރަމް 1440 / 08 އޮކްޓޫބަރު 2018 * **ނިމުނު ތާރީޚު:** 05 ޖުމާދަލްއާޚިރާ 1441 / 30 ޖެނުއަރީ 2020

- **އިސްތިއުނާފުކުރެވުނު ޝަރީޢަތުގެ ނަންބަރު:** 1086/Cv-C/2017
- **ނިންމެވި ކޯޓު:** ސިވިލް ކޯޓު
- **މައްސަލައިގެ ބާވަތް:** ބިމާއި އިމާރާތް ކުއްޔަށްދިނުމާބެހޭ މައްސަލަ
- **ހުށަހެޅި ތާރީޚު:** 04.04.2017 * **ނިމުނު ތާރީޚު:** 29.04.2018
- **މައްސަލަ ބެލި ފަނޑިޔާރުންގެ މަޖިލިސް:**

ފަނޑިޔާރު މުޙައްމަދު ފައިސަލް   ފަނޑިޔާރު މުޙައްމަދު ނިޔާޒް   ފަނޑިޔާރު ޙުސައިން ޝަހީދު

(ރިޔާސަތު)

ދައުވާގެ ޚުލާޞާ:

މިއީ، ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 1086/Cv-C/2017 ޤަޟިއްޔާ އެކޯޓުން ނިންމާފައިވަނީ ޝަރުޢީ އަދި ޤާނޫނީ ހަމަތަކާއި ޚިލާފަށްކަމަށްބުނެ، ދަފްތަރު ނަންބަރު ހ- 2894 / އިބްރާހީމް ޝަރީފް (އައިޑީ ކާޑު ނަންބަރު A074761) ގެ ފަރާތުން ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓުގައި އިސްތިއުނާފުކުރުމުން ބަލާފައިވާ ޤަޟިއްޔާއެކެވެ. މިޤަޟިއްޔާގައި، އިސްތިއުނާފު ޢަރްޟުވާ ފަރާތަކީ މ. ކޯބިވިލާގެ، މުޙައްމަދު ޝަރީފް (އައިޑީ ކާޑު ނަންބަރު A042536) އެވެ.

ފާހަގަކުރެވުނު ނުކުތާތައް:

01- އިސްތިއުނާފު މިކުރީ ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 1086/Cv-C/2017 ޤަޟިއްޔާގެ ޝަރީޢަތް ނިމުނު ގޮތުގެ [illegible] ބެލިއިރު، އެޤަޟިއްޔާގައި މ. ކޯބިވިލާގެ [illegible] ގޯތީގެ 10 ބުރީގެ ޢިމާރާތުގެ 03 ވަނަ ބުރި ނުވަތަ ފްލޯރގައި ހަދާފައިވާ 02 ކޮޓަރީގެ ފްލެޓް ނުވަތަ އެޕާޓްމަންޓް ދަފްތަރު. ނަންބަރު 2894 / މާލެ، އިބްރާހީމް ޝަރީފްއަށް ކުއްޔަށްދިނުމަށް 07 ސެޕްޓެމްބަރު 2016 ގައި ދެފަރާތުގެ ދެމެދުގައި ވެފައިވާ އެއްބަސްވުމުގެ 15 ވަނަ މާއްދާއާއި، އެއްގޮތަށް އެ އެޕާޓްމަންޓް އިބްރާހީމް ޝަރީފްއާ [illegible] 01 އޮކްޓޫބަރު 2016 އިން 15 މާރިޗު 2017 ގެ ނިޔަލަށް [illegible] 166 (ސަތޭކަ ފަސްދޮޅަސްހައެއް) ދުވަހަށް، ދުވާލަކަށް 1000/-ރ (އެއްހާސް ރުފިޔާ) ގެ ރޭޓުން އެއްބަސްވުމުގެ 16 ވަނަ މާއްދާގެ ދަށުން ޖޫރިމަނާ 160,000/-ރ (އެއްލައްކަ ފަސްދޮޅަސްހާސް ރުފިޔާ) އާއި 01 އޮކްޓޫބަރު 2016 އިން ފެށިގެން [illegible] "ގ. [illegible] އަދި މ. [illegible]" އިން [illegible] ކަރަންޓް ބިލުން [illegible] [illegible] އިބްރާހީމް ޝަރީފްގެ އަތުން [illegible] 62,233/-ރ (ފަސްދޮޅަސްދެހާސް ދުއިސައްތަ ތިރީސްތިނެއްރުފިޔާ) [illegible]، އަދި މި ދަޢުވާގައި [illegible] [illegible] އިބްރާހީމް ޝަރީފް [illegible] އަދި ދަފްތަރު ނަންބަރު 2894 / މާލެ، އިބްރާހީމް ޝަރީފްގެ ފަރާތުން ދަޢުވާކުރުމުން [illegible] [illegible]،

އެޤަޟިއްޔާ ބަލައިގެން ނިންމަވާފައިވާ ޙުކުމުގައި، "ދަޢުވާ، [illegible] ކަންކަން [illegible] ކުރުމާއި، ދަފްތަރު ނަންބަރު 2894 / މާލެ، އިބްރާހީމް ޝަރީފްގެ ފަރާތުން މ. ކޯބިވިލާގެ / މާލެ މުޙައްމަދު ޝަރީފްގެ [illegible] [illegible] [illegible] މި މައްސަލާގައި، ދެފަރާތުގެ ދެމެދުގައި ވެފައިވާ

އެއްބަސްވުން ދަމަހައްޓައި ތަންފީޒުކުރުމުގައި ދެފަރާތުންވެސް ފަރުވާކުޑަކޮށްފައިވާކަމާއި، އަދި މިކަމުގެ ސަބަބުން މިހާރު މިދެފަރާތުގެ ދެމެދުގައި ވެފައި އޮތް އެއްބަސްވުމަކީ އެ އެއްބަސްވުން [illegible] މަޤްސަދު ގެއްލިގޮސްފައިވާ އެއްބަސްވުމެއްކަން [illegible]، މިހާރު މި އެއްބަސްވުން ދަމަހައްޓަންނުޖެހޭނެކަމަށް ޝަރުޢީ އަދި ޤާނޫނީ ސަބަބުތަކެއް ނެތުމާ، ދަޢުވާކުރާ ފަރާތާއި ދަޢުވާލިބޭ ފަރާތާ ދެމެދު 07 ސެޕްޓެމްބަރު 2016 ގައި ސޮއިކުރި ވަޒީފާ އެއްބަސްވުމަކީ ބާތިލު އެއްބަސްވުމެއްކަމަށް ޝަރީޢަތުގެ ފަރާތުން ކަނޑައަޅައި،

ބުނެވުނު އެއްބަސްވުމުގެ ދަށުން ދަޢުވާކުރާ ފަރާތުން ދަޢުވާލިބޭ ފަރާތަށް އެޑްވާންސްގެ ގޮތުގައި އަދާކޮށްފައިވާ 24000/- (ސައުވީސްހާސް ރުފިޔާ) އަދި ދަޢުވާލިބޭ ފަރާތުން ދަޢުވާކުރާ ފަރާތަށް އަނބުރާދޭންޖެހޭ ފައިސާއެއްކަމަށް ކަނޑައަޅައި،

ބުނެވުނު ފައިސާ ދަޢުވާކުރާ ފަރާތަށް ލިބިދިނުމުގެ ގޮތުން 29 އޮގަސްޓް 2018 އިން ފެށިގެން 15 (ފަނަރަ) ދުވަހުގެ ތެރޭގައި މިފައިސާ ސިވިލް ކޯޓަށް ދައްކައި، މިދަރަނި ހަވާލުކުރުމަށް [illegible] ދ. [illegible] / [illegible] މުޙައްމަދު [illegible] އަށް އަންގައި، މި މައްސަލާގައި ދަޢުވާކުރާ ފަރާތުން ނަގައިދިނުމަށް އެދިފައިވާ ގެއްލުމުގެ ބަދަލު ޝަރީޢަތުގެ ފަރާތުން ނަގައިދިނުން ނުކުރެވޭނެކަމަށް ޙުކުމްކޮށްފިއެވެ."

މިގޮތަށް ޙުކުމްކޮށްފައިވާކަން [illegible] ޝަރީޢަތް ނިމުނު ގޮތުގެ ރިޕޯޓުން އެނގެން އޮވެއެވެ.

-02 [illegible] ބަޔާންކުރެވުނު ގޮތުގެ [illegible] ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 1086/Cv-C/2017

[illegible] ބަޔާންކުރައްވާފައިވާ ގޮތުން ދަފުތަރު ނަންބަރު ރސ 2894 / އިސްމާޢީލް [illegible] ގެ ފަރާތުން [illegible]އާއި އިސްތިއުނާފު [illegible]، އަންނަނިވި ނުކުތާތައް ފާހަގަކޮށް [illegible] ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓުގެ ޝަރީޢަތުގެ މަޖިލީހުގައި ފާހަގަކުރައްވާފައިވެއެވެ.

- **ފުރަތަމަ ނުކުތާއަކީ:** މަތިދަރަޖައިގެ ކޯޓުތަކުން ނިންމާ ނިންމުންތަކާ އެއްގޮތަށް ދަށު ދަރަޖައިގެ ކޯޓުތަކުން ޢަމަލުކުރަން ކަމުގައި ޤާނޫނު އަސާސީގެ 143 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގައި ކަނޑައަޅާފައިވާއިރު، މައްސަލަތަކުގައި ސުޕްރީމް ކޯޓުން ނިންމާ ނިންމުމަކީ ދިވެހިރާއްޖޭގެ އެހެން ހުރިހާ ކޯޓުތަކަށް ޢަމަލުކުރުން ލާޒިމު ނިންމުމެއްކަމުގައި ޤާނޫނު ނަންބަރު 22/2010 ގެ 20 ވަނަ މާއްދާ (ށ) ގައި ކަނޑައަޅާފައިވުމާއި، [illegible] ސުޕްރީމްކޯޓާއި، ހައިކޯޓުން ކަނޑައަޅާފައިވާ ހަމަތަކާއި

ޢުޞޫލު ތަކާއި ޚިލާފަށް ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 1086/Cv-C/2017 ޤަޟިއްޔާގައި ޙުކުމްކޮށްފައިވާކަމަށްބުނެ ހުށަހަޅާފައިވާ ނުކުތާ އެވެ.

* ދެވަނަ ނުކުތާއަކީ: އެއްބަސްވުމުގެ އުވާލުވުމަކީ އެއްބަސްވުން އުވާލުމަށް އެއްއެއްބަސްވުމުގައި ސޮއިކުރި ދެފަރާތަށް ފުރިހަމަ ޝަރުޠުތަކުގައި ކަމާއި އެކުލެވޭ ގެއްލުމެއް ލިބުނަމަ ޖޫރިމާ ނަގަންޖެހޭނެ ކަމަށް ގެއްލުމުގެ ބަދަލު އަދާކޮށް ކަމަށް ދިނުމަށްފަހުގައި މެދުވި އެއްބަސްވުމުގެ އުވާލުވުމާ ކަމަށް ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 2009/SC-A/12 ޤަޟިއްޔާގެ ފަހަރު ޙުކުމް ނުކުތާތަކުގެ (ހ) ގައި ކަނޑައަޅާފައިވާ ގޮތާއި ޚިލާފަށް ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 1086/Cv-C/2017 ޤަޟިއްޔާގައި ޙުކުމްކޮށްފައިވާ ކަމަށްބުނެ ހުށަހަޅާފައިވާ ނުކުތާ އެވެ.

* ތިންވަނަ ނުކުތާއަކީ: އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތާއި އިސްތިއުނާފު ކުރެވުނު ފަރާތާއި ދެމެދު ވެފައިވާ އެއްބަސްވުމުގެ މުއްދަތު ހަމަވުމުގެ ކުރިން އެއްއެއްބަސްވުން ބާޠިލުކުރުވުން ބުރަވެ އެ އެއްބަސްވުމުގެ 12 (ބާރަ) ވަނަ މާއްދާގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާކަން އިސްތިއުނާފު ކުރެވުނު ފަރާތުން އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތަށް ދޭންޖެހޭ ގެއްލުމުގެ ބަދަލު ދިވެހިރާއްޖޭގެ ނުވަތަ ޤާނޫނު ނަންބަރު 4/91 (ކޮންޓްރެކްޓްގެ ޤާނޫނު) ގެ 23 ވަނަ މާއްދާއާއި ޚިލާފަށް ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 1086/Cv-C/2017 ޤަޟިއްޔާ ނިންމާފައިވާ ކަމަށްބުނެ ހުށަހަޅާ ނުކުތާއެވެ.

* ހަތަރުވަނަ ނުކުތާއަކީ: ދެފަރާތުގެ ދެމެދު ވެފައިވާ އެއްބަސްވުމުގެ ބާޠިލުކުރުމަށް ނުވަތަ ބާޠިލުވެއްޖެކަމަށް ކަނޑައެޅުމުގައި އެއްއެއްބަސްވުމުގެ ދެފަރާތުގެ މެދުގައި އެއްބަސް ވެފައިވާ ކަން ގޮތަކަށް ބަދަލުގެނެސް ކަމަށާއި، ބާޠިލުކުރުވުން ކަމަށް އެއްބަސްވުމުގައި ބުނެފައިވާނަމަ އެ އެއްބަސްވުމާއި ޚިލާފަށް ކުރި އަމަލަކީ ކޮބައިކަން ސާބިތުކުރުން ބަދަލުދޭން ކަމަށް ހައިކޯޓުގެ ނަންބަރު: 2015/HC-A-02/05 ޤަޟިއްޔާގެ ފަހަރު ޙުކުމް ނުކުތާތަކުގެ (ށ) ގައި ކަނޑައެޅި ގޮތާއި ތަބާނުވެ ނަންބަރު: 1086/Cv-C/2017 ޤަޟިއްޔާ ނިންމުން.

* ފަސްވަނަ ނުކުތާއަކީ: ސަބަބީ ކޯޓަކަށް ހުށަހަޅާ މަދަނީ މުއްސަނދިކޮށް ފައިސާއާ ކުރުމުގައި އަދަބު ކުރުމާ ގުޅޭ ހުށަހެޅޭ ދަޢުވާގެ ސިފައަށް ބެލުމަށްފަހު އަދާކުރު ސަބަބުތަކަށް ބާރުވެރިވާ ނުވަތަ ނޭނގޭ ކަނޑައެޅުމާއިލާ އަދާކުރާގައި އަދާކުރާ ކަނޑައެޅިކަމެއް ޝާއިޢު ވަނަމަ ދަޢުވާކުރާ ފަރާތުން އަދާކުރާފަދަކަން ޙުކުމް ކުރުން ނުވަތަ ޝާއިޢު ނުވާކަމަށް ޙުކުމް ކުރުން ކަމަށް ހައިކޯޓުގެ

ނަންބަރު 2010/HC-A/47 ދަޢުވާގެ ފާހަގަކުރެވުނު ނުކުތާތަކުގެ (ހ) ގައި ކަނޑައަޅާފައިވާ ގޮތާއި ޚިލާފަށް ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 1086/Cv-C/2017 ދަޢުވާއާ ނިންމާފައިވާ ކަމަށް ބުނެ ހުށަހެޅި ނުކުތާއެވެ.

* ދެވަނަ ނުކުތާއަކީ: ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 1086/Cv-C/2017 ދަޢުވާގައި އިސްތިއުނާފުކުރި ފަރާތުން ކުރި ދަޢުވާގެ ސިޓީގައި ވަކި އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތާއި މުޙައްމަދު ޝަރީފާއި ދެމެދު ވެފައިވާ އެއްބަސްވުމުގެ ދަށުން އެފަރާތުން އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތާއި ހަވާލުކުރަންޖެހޭ އެގްރީމަންޓު ޚިދުމަތާއި، އުޖޫރައާއި ދެކިގެން ލިބިފައިވާ ގެއްލުމުގެ ބަދަލު ލިބި ގޮތުންކަން އެސިޔާގެ ދަރުވާ ފޯރުން ސާފުކޮށް އެނގެން އޮންނައިރު އެދިގެން ކުރި ދަޢުވާގެ ސިޓީއާ ޚިލާފަށް ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 1086/Cv-C/2017 ދަޢުވާގެ ޙުކުމް ބިނާކޮށްފައިވާ ކަމަށްބުނެ ހުށަހެޅި ނުކުތާއެވެ.

* ތިންވަނަ ނުކުތާއަކީ: އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތާއި އިސްތިއުނާފަށްޖަވާބުދޭ ފަރާތާ ދެމެދު ވެފައިވާ އެއްބަސްވުން ތަންފީޒު ކުރުމަށް އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތުން ކޮށްފައިވާ މަސައްކަތްތަކާ ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 2543/Cv-C/2016 ދަޢުވާއާއި ނަންބަރު 1086/Cv-C/2017 ދަޢުވާއިން ސާފުކޮށް އެނގެން އޮންނައިރު ބުނެވި ދިޔަ އެއްބަސްވުން ތަންފީޒު ކުރުމަށް އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތުން މަސައްކަތް ނުކުރާކަމަށް ކަނޑައަޅާފައިވަނީ ބަލާގޮތާއި ޚިލާފަށްކަން ދައްކާ ހެކިތަކުން ސާބިތުވާތީ އެނގެން އޮންނަ ކަމަށް ބުނެ ހުށަހެޅި ނުކުތާއެވެ.

03- ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 1086/Cv-C/2017 ދަޢުވާގެ ޝަރީޢަތް ހިނގުނު ގޮތުގެ ޚުލާޞާއަކީ، އެދަޢުވާ އިސްތިއުނާފު ކުރިފަރާތުން ދަފްތަރު ނަންބަރު ހސ 2894 / އިބްރާހިމް ޝަރީފް، ގ ފަރާތުން ހުށަހަޅާފައިވާ ނުކުތާތަކާއި، އެނުކުތާތަކާއި ގުޅިގެން ދެފަރާތުން ދިފާޢުގެ ކަމާގުޅޭ ޝަރީޢަތުގެ މަރުޙަލާގައި ދައްކާފައިވާ ވާހަކަތަކާއި، މައްސަލައާއި ގުޅުންހުރި ލިޔުންތަކަށް ބަލާއިރު އަންނަނިވި ކަންތައްތައް ޝަރީޢަތުން ފާހަގަކުރެވެއެވެ.

(ހ) ފުރަތަމަ ކަމަކީ، އިސްތިއުނާފުކުރި ފަރާތުން ހުށަހަޅާފައިވާ ނުކުތާތަކުގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ އެއްވަނަ ނުކުތާއާއި ދެވަނަ ނުކުތާއާއި ތިންވަނަ ނުކުތާގައި ބަޔާން ކުރާ ކަންކަމަކީ ޤާނޫނު އަސާސީގެ 143 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ އުސޫލާ އެއްގޮތަށް ދަށު ދަރަޖައިގެ ކޯޓުތަކުން

ނިންމާފައިވާ ނިންމުން ތަކަށް ދަށުކޯޓުން ތަބާ ނުވެ އޮތްކަމަށް ބަޔާންކޮށް ހުށަހެޅި ނުކުތާތަކެއް ކަމުގައި، މިގޮތުން ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 2009/SC-A/12 ޤަޟިއްޔާއަށް ބަލާލާ ދެއްވައި ފާހަގަ ކުރެވުނު ނުކުތާތަކުގެ (ހ) ގައި "އެއްބަސްވުމެއް އުވާލެވޭނީ އެއްބަސްވުން އުވާލުމަށް އެއެއްބަސްވުމުގައި [illegible] ދެފަރާތަށް ފެނިއްޖެ ބާވަތެއްގައި ކަމަށާއި އެގޮތުން ގެއްލުމެއް ވެއްޖެނަމަ ހިންގާ [illegible] ފަރާތުން ގެއްލުމުގެ ބަދަލު އަނެއް ފަރާތަށް ދިނުމަށްފަހުގައި [illegible] އެއްބަސްވުމެއް އުވާލުމުގެ ކަމަށް" [illegible] ބަޔާން [illegible] ކުރުމަށް ބަލާއިރު، މިއީ [illegible] [illegible] [illegible] ސުޕްރީމް ކޯޓުން ކަނޑައަޅާފައިވާ [illegible] [illegible]، [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

> ފުރަތަމަ ކަމަކީ، 05 ސެޕްޓެމްބަރު 2005 ގެ ތާރީޚުގައި ސޮއިކުރެވިފައިވާ ނަންބަރު SGI-1028/2005 އެގްރީމެންޓަށް ބަލާއިރު، [illegible] ދި [illegible]

[illegible] [illegible] (ހ) އިން (ށ) އަށް [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ކަމުގައި [illegible] (ހ) ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވަނީ:

> އެއްބަސްވުން އުވާލެވޭނީ އެއްބަސްވުން އުވާލުމަށް އެއެއްބަސްވުމުގައި [illegible] ދެފަރާތަށް ފެނިއްޖެ ބާވަތެއްގައި ކަމާއި، އެއްބަސްވުން [illegible]، އެއްބަސްވުމުގައިވާ މަސައްކަތުގެ ސަބަބުން އެއްބަސްވުމުގައި [illegible] [illegible] ފަރާތަކުން ގެއްލުމެއްލިބިއްޖެނަމަ، ގެއްލުމުގެ [illegible] [illegible] ފަރާތުން ގެއްލުމުގެ [illegible] އަނެއްފަރާތަށް ދިނުމަށްފަހު [illegible] އެއްބަސްވުމެއް އުވާލެވޭނެއެވެ.

މިފަދައިން ކަމާއި، ބަޔާންވެދިޔަ ނުކުތާގެ (ށ) ގައި ބަޔާން ކުރި ފަރާތަކަށް، އިސްތިއުނާފުގައި ހިމެނޭ ފަރާތްތަކުން ސުޕްރީމްކޯޓުން ހުށަހެޅި ދިފާޢުތަކުގައި ހުރި ކަންކަންކަމާއި އެއީ އުސޫލުތަކުގެ ވާޖިބުތަކުގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ ފާހަގަ ކުރެވޭ ކަން އެނގިގެން އޮޅުމެއް، ދިވެހި ޤާނޫނުއަސާސީގެ 143 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގައި ބަޔާން ކުރާ ފަދަ ސުޕްރީމްކޯޓުގެ ނިންމުމެއް ކަމަށް ނުވާ، ހައިކޯޓުގައި މިނިވަން ކޯޓަކަށްވާތީ، ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ އުސޫލުތަކާއިން ދަށު ކޯޓުތަކުގެ ނިންމުންތަކަށް ބަޔާންކުރާ ނިންމުމެއް ކަމަށް ބެލެވޭނީ، ޤާނޫނު އަސާސީގެ 143 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގައި ބަޔާން ކުރާ މަތިވެރިކޯޓުގެ ނިންމުން ނިންމާ ނިންމުންތަކަކީ އެއަށްވުރެ ދަށު ދަރަޖައިގެ ކޯޓުތަކުން ތަބާވާންޖެހޭ ނިންމުންތަކެވެ، މަތިވެރިކޯޓުގެ ނިންމުން ނިންމުންތަކުގައި ބަޔާން ކުރާ ratio decidendi (ރޭޝިއޯ ޑެސިޑެންޑި) ނުވަތަ ހުކުމަށްވާސިލްވާ ވާޖިބުތަކުގެ މައްޗަށް ޤާނޫނު ބަލައިގަންނަ ހުކުމެއް ނިންމުމުގެ ޝަރުޢީ ސަރަޙައްދު/ތަރުތީބު، އަދި އެވަރުގެ ޤަރާރު މައްސަލަތަކުގެ މައްޗަށް އޮތް މަތިވެރިކޯޓުގެ ހުކުމް ހިންގުންކަމާއި، މަތީ މަތިވެރިކޯޓުގެ ހުކުމުގެ ދަށުން ނިންމުންތަކުގެ ތަބާވުމަށް ފާހަގަ ކުރާ ޤާނޫނުއަސާސީގެ 143 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގެ ބޭނުމަކީ މަތިވެރިކޯޓުގެ ހުކުމް ނިންމާ ނިންމުންތަކުގެ ތަރުތީބުގައި ހިމެނިގެން ދާ ފާހަގަ ކުރާ ކަންކަން stare decisis (ސްޓެއަރ ޑެސައިސިސް) ގެ ހަމައަށް ބަލާފައި އުސޫލުކަމާއި، މަތިވެރިކޯޓުގެ ހުކުމް ކަނޑައެޅުމުގައި އެއްގޮތަށް ދަށު ކޯޓުތަކުގެ ހުކުމްތަކުގެ ތަބާވުންތެރިކަމެވެ. ހުކުމް ނިންމުމުގައި ބަހައިލެވޭ ކަމެއް ހުކުމުގެ ތެރެއިން ހުރިހާ ކަމަކާ ބަލައިގަނެވޭނެ ހުކުމް ނިންމުމަށް ވާސިލްވެފައިވާ ވަސީލަތަކުން، މަތިވެރިކޯޓުގެ ހުކުމް ނިންމާ ނިންމުމާއި އުސޫލުތަކާއި ވާޖިބުތަކާއި ހުކުމް ނިސްބަތްވާ މުއާމަލާތުގެ ވާޖިބުތަކުގެ އެއްގޮތްކަމެއް ބަޔާން ކުރެވިފައިވާތީ، މިސާލަކަށް، އިސްތިއުނާފުކުރި ފަރާތުން ބަޔާންކޮށްފައިވާ ދިވެހިރާއްޖޭގެ ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނަންބަރު: 2009/SC-A/12 ގެ ޤަޟިއްޔާއިން އިސްތިއުނާފުކުރި ފަރާތުން ހުށަހެޅި ފާހަގަ ކުރި ނުކުތާއަކީ އަދި ނިންމުމުގެ ނިޔާކަމުގެ ވާޖިބު، އިސްތިއުނާފުކުރި މަތިވެރިކޯޓުގެ ހުކުމް ނިންމި ނިންމުން ކަމުގައި ބަލައިގަނެވޭނެ ވާޖިބުކަމާއި، ހަމައެއާއެކު، ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓުގެ ނަންބަރު: 2015/HC-A-02/05 ގެ ޤަޟިއްޔާގެ ހުކުމް ނިންމި ފަރާތުގެ (ހ) ގައި ކަނޑައެޅި ޝަރުޢީ ވާޖިބު އިސްތިއުނާފު ކުރެވޭ މިޤަޟިއްޔާ ނިންމުމުގައި

ބަޔާން ކޮށްފައިވާތީ، ބަޔާންކުރުމަށް ހައިކޯޓުގެ ޤަޟިއްޔާއިން ޤާނޫނުތަކުގެ ގޮތުގައި ހުށަހަޅާފައިވާތީ، ފުރަތަމަ ސަފްޙާ އާއި 7 ވަނަ ސަފްޙާ އާއި 11 ވަނަ ސަފްޙާ ކަމާއި، ހައިކޯޓުގެ މިޤަޟިއްޔާއިން އިސްތިއުނާފުކުރި ފަރާތުން ކުރިޔަށް ވާހަކަ ދައްކާފައިވަނީ، ކުރުކޮށް ނުކުތާތަކުގެ ތެރެއިން 7 ވަނަ ސަފްޙާއިން ފާހަގަކުރާ (ހ) ކަމާއި ނަމަވެސް 8 ވަނަ ސަފްޙާ އިން ފެށިގެން 10 ވަނަ ސަފްޙާއާ ދެމެދު ހުރި ސަފްޙާތައް ކުރިމަތިލާފައި ނުކުތުން އުސޫލާ ފުރަތަމައިން ކުރެވިފައި ނެތުމުން، ހައިކޯޓުގެ މިޤަޟިއްޔާއިން އިސްތިއުނާފާ ނުކުތާގައި ބަޔާން ކުރާ ވާހަކައާއި ހުށަހެޅި ހުށަހަޅާއި ގޮތުގައި ނުކުތާކަމާއި، ހަމަޖެހިގެން، ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓުގެ ނަންބަރު 2010/HC-A/14 ޤަޟިއްޔާގެ ފާހަގަކުރެވުނު ނުކުތާތަކުގެ (ހ) ގައި ކަނޑައަޅާފައިވާ ގޮތުގައި ޖިނާއީ އިސްތިއުނާފު ކުރެވިދާނެ ޤަޟިއްޔާ ނިންމާފައިވާ ކަމަށް ބުނެ ހުށަހެޅި ނުކުތާއަށް ބަލާއިރު، ހައިކޯޓުގެ ނަންބަރު 2010/HC-A/14 ޤަޟިއްޔާއިން ހުށަހަޅާފައިވާތީ، ފުރަތަމަ ސަފްޙާ އާއި 6 ވަނަ ސަފްޙާ އެކަނި ކަމާއި، 6 ވަނަ ސަފްޙާއިން ފެށިގެން ނެތީ، ފަރާތުން ކުރިޔަށް ނުކުތާތަކުގެ (ނ) ގެ ކުރިން ބަޔާން ކުރި ނުކުތާއިން ބަޔާނާއި ފަރާތަށް ކުރިޔަށް ނުކުތާގެ (ނ)ގެ ބައެއް އެކަނި ކަމާއި، އިސްތިއުނާފުކުރި ފަރާތުން، ކުރިޔަށް ވާހަކަ ދައްކާފައިވަނީ، ކުރުކޮށް ނުކުތާތަކުގެ (ނ) އިން ބައެއްގައި ކަމާއި، އުސޫލުތަކުގައި ބައެއް ކުރާ ފަރާތަކުން އިސްތިއުނާފުކުރި ފަރާތުން މިޤަޟިއްޔާ އާ ގެނެސް ބަޔާނީ ކުރާތީ ނުކުތާއަށް ގެނެސް ނުކުތާތަކުން، އެކަށީގެންވާ ބަޔާނުގެ ކޯޓަކުން ނިޔާގައި ނިޔާވުމުގެ އިސްތިއުނާފު ކުރިޔަށް ޝަރީޢަތް ނިންމުމުގައި ބަދަލުގައި ނުވާކަން ބޭނު ކުރަނީ ނުކުތާތަކަށް، އިސްތިއުނާފުކުރި ފަރާތުން ކުރަނީ އިސްތިއުނާފު ނުކުތާތަކާއި ޢާއިލާގެ ޤަޟިއްޔާ ބައެއް ކުރަނީ ދިރާސާކުރުމުގައި ބައްލަވާ ކުރި ކުރުމާއި ހުށަހަޅާ ކުރަނީ ނިންމާފައެވެ.

(ނ) ދެވަނަ ކަމަށް، އިސްތިއުނާފުކުރި ފަރާތުން ދަށު ކޯޓުގައި ޝަރީޢަތުގެ ދަޢުވާއަށް ބަޔާނު، އަދި އުޒުރުވެރިވެފައި ގެނެސް، އިސްތިއުނާފުކުރި ފަރާތުން އުޒުރުވެރި ކަންތައްތައް ބަޔާނު، އިސްތިއުނާފުކުރި ފަރާތާއި އިސްތިއުނާފު ކުރިން ދިފާޢުގައި ދެއްކި ހެކިތަކާއި ބަލާފައި ހުރި ސާބިތުކުރަން ދިފާޢުގައި ނުކުތާކުރައްވާ، އިސްތިއުނާފު ކުރިން ފަރާތުން ދިފާޢުގެ ދިފާޢު ކުރުމަށް ބޭނުންވާ ކަރުދާސް،

ދެފަރާތުގެ ދެމެދުގައި އެއްވެސް ޢަހްދެއް ކުއްޔަށް ދިނުމަށް އެއްވެސް އިރެއްގައި އެއްބަސްވުމެއް ވެފައި ނުވާނެ ކަމަށާއި ދައުވާގައި ހިމަނާފައިވާ އެއްބަސްވުމަކީ ދޫދު އެއްބަސްވުމެއް ކަމަށާއި އެވަރު އެއްބަސްވުމެއްގައި ސޮއިކޮށްފައި ނުވާނެ ކަމަށް ބުނެފައިވާތީ، އިސްތިއުނާފުކުރި ފަރާތުން ބަޔާންކޮށްފައިވާ އެއްބަސްވުމުގެ އަސްލު ދަށުކޯޓުން ހުކުމުގައި ދެފަރާތުގެ ދެމެދުގައި އެއްބަސްވުމުގެ ވަޒީފާކަން ޝަރީޢަތުން ސާބިތުކުރައްވާ ކަން ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 1086/Cv-C/2017 ޤަޟިއްޔާގެ ފާހަގަ ޙުކުމުން ނުކުތާތަކުގެ (ހ) އިން އެނގެން ނެތްކަމާއި، އަދަދުތަކުގައި ބަޔާން ކޮށްފައިވަނީ؛

> ދައުވާ ކުރާ ފަރާތުން މިމުއާމަލާގައި ހަރަކާތްތެރިވާ އެއްބަސްވުމުގެ ސަބަބަކާމެދު ދައުވާލިބޭ ފަރާތުން ސާބިތު އިޤުރާރުވެވުނު ސަބަބެއް، ބުނެވުނު އެއްބަސްވުމުގެ އަސްލު ޝަރީޢަތަށް ހުށަހެޅުމަށް ދައުވާކުރާ ފަރާތުން ޝަރީޢަތުގެ ފަރާތުން އެދިވަޑައިގަތުމުން، ދައުވާކުރާ ފަރާތުން އެ އެއްބަސްވުމުގެ އަސްލު ޝަރީޢަތަށް ހުށަހަޅައިދޭކަށް، ދައުވާކުރާ ފަރާތުން ހުށަހެޅީ މި އަސްލެއް، ދައުވާލިބޭ ފަރާތް ހުށަހަޅައިދޭ އެއްބަސްވުމުގެ ކޮޕީ އެއްވެސް ފަރާތަކުން ވަކިއަށް އެނގެން ނެތުމުން، މިމުއާމަލާގައި ދައުވާކުރާ ފަރާތުން ހުށަހަޅައިދޭ އެއްބަސްވުމުގައި ދައުވާކުރާ ފަރާތުން ފަރާތާއި ދައުވާލިބޭ ފަރާތުން ސާބިތުކުރެވޭ ހިނގާފައިވާ ޖަވާބުދާރީވުމެއް، އަދި މި އެއްބަސްވުމުގައި ދެފަރާތަށް ސާބިތުކުރެވިފައިނުވާތީ، މިދެފަރާތް ހުށަހަޅާފައިވާ އަދާކުރާ ނުވަތަ، ދައުވާ ކުރާ ފަރާތުން އެއްބަސްވުމުގެ ވަކި ނަމުގައި ދައުވާލިބޭ ފަރާތުން ޖަވާބުދާރީވެވޭނެ ގޮތެއް، ދައުވާލިބޭ ފަރާތުގެ މިބަޔާނަށް ސާބިތުކުރުމަށް ޖަވާބުދާރީ ކުރެވޭނެ ނުކުތާއެއް.

މިފަދައިން ބަޔާން ކޮށްފައި އޮތުމުން، އިސްތިއުނާފު ކުރާ ފަރާތާއި އިސްތިއުނާފު ކުރެވުނު ފަރާތުގެ ދެމެދު ދައުވާގައި ބަޔާން ކުރާ އެއްބަސްވުން ވަޒީފާކަން އެނގެން އޮތުން، ނިންމުމުގައި، އިސްތިއުނާފު ކުރި ދައުވާގައި ކަމާ ބަޔާން ދައުވާގައި ދެފުށުގައި ދެފަރާތުގެ މިފަދައިން، ނުކުތާތަކުން ކޮށްފައިވާ އިސްތިއުނާފު ފަރާތުން އެއްބަސްވުން ވެފައި އޮތްކަމާއި އިޚްތިލާފު ސާބިތު ދެމެދުގައި ނިންމާފައި، މިފަދަ އެއްބަސްވުމުގެ ވަޒީފާ ވެފައި އޮތްކަން ދެމެދުގައި ކަރުދާހުގައި އެއްއެއްބަސްވުން، އޮތުމަށް ދެމެދުގައި ނިންމާފައި

ދަޢުވާގައި ދަޢުވާ ކުރި ފަރާތުގެ އެދުމުގެ މައްޗަށް ނުވަތަ ދަޢުވާ ރައްދުވާ ފަރާތުން ހުށަހެޅި ހުށަހެޅުމެއްގެ މައްޗަށްވެސް ބަލައިގެން ނޫންކަމާއި، ދަޢުވާކުރުން މިއެއްބަސްވުން ބާޠިލު ކުރުމަށް ދަޢުވާގެ [illegible] ނިންމާފައިވެއެވެ.

"ދެފަރާތުގެ ދެމެދުގައި ވެފައިވާ އެއްބަސްވުން ތަންފީޛުކުރު [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] އެއްބަސްވުމުގެ [illegible] އެއްބަސްވުން [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ދެފަރާތުގެ [illegible] [illegible] ދެމެދުގައި [illegible] [illegible] އެއްބަސްވުމަ [illegible] އެއްބަސްވުން [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] އެއްބަސްވުމެއްކަން [illegible] [illegible]"

ކަމަށް ބުނެފައިވާއިރު، ނަމަވެސް މިއީ ޤާނޫނީ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ނިންމާފައިވާއިރު، އެއްބަސްވުމުގެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] އެއްބަސްވުމުގައި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] އެއްބަސްވުން [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ނަމަވެސް، ދަޢުވާގެ [illegible] [illegible] ފަރާތުން [illegible] [illegible] އެއްބަސްވުމުގެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] އެއްބަސްވުން [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ދަޢުވާގެ [illegible] [illegible] [illegible] doctrine of laches (ޑޮކްޓްރިން އޮފް ލެޗަސް) ނުވަތަ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ދަޢުވާ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ދެފަރާތުގެ ދެމެދުގައި ވެފައިވާ އެއްބަސްވުން ވެފައިވަނީ، 07 ސެޕްޓެމްބަރު 2016 ގައި ކަމާއި، އެގްރީމެންޓް ހަވާލު ކުރުމަށް އެއްބަސްވެފައިވަނީ 01 އޮކްޓޫބަރު 2016 ގެ ކުރިން ކަމާއި، އެގްރީމެންޓްގައި އެގްރީމެންޓް ހަވާލު [illegible] [illegible] ސަބަބުން، އެގްރީމެންޓް [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

ސިވިލް ކޯޓުގައި 2016 ވަނަ އަހަރު ދަޢުވާއެއް ކޮށްފައިވާ ކަމާއި، އެއީ އެކޯޓުގެ ނަންބަރު: 2543/Cv-C/2016 ޤަޟިއްޔާކަން އެނގެން އޮންނަކަމާއި، ދަޢުވާ ކުރި ފަރާތުން ހާޒިރު ނުވުމުގެ ސަބަބުން އެޤަޟިއްޔާ ބާޠިލު ކުރެވިފައިވާކަން، ސިވިލް ކޯޓުގައި ދެވަނަ ފަހަރަށްވެސް ދަޢުވާ އުފުލާފައިވާކަން އެނގެން އޮތުމާއި، އިސްތިއުނާފު ކުރެވިފައިވާ ދަޢުވާ ސިވިލް ކޯޓުގައި އުފުލާފައިވަނީ 04 ޖޫން 2017 ގައި ކަން އެނގެން އޮތުމުން، މިދެމުއްދަތުގައި unreasonable delay ނުވަތަ އެކަށީގެންނުވާ ލަސްވުމެއް ވޭތުވެގެން ގޮސްފައިވާ ކަމަށް ބެލެވެން ނެތުމުން، އެއްބަސްވުން އުވާލުމަށް "ދިގު ދިގު މުއްދަތެއް" ވޭތުވެ ދިޔަ ކަމަށް ބުނެ، ބަޔާން ކުރާ ސަބަބަކީ، ޤާނޫނީ ހަމައަކަށް އަދި doctrine of laches (ޑޮކްޓްރިން އޮފް ލެޗެސް) ބަލައިގަނެވޭނެ ހަމައެއް ނޫންކަމަށެވެ.

މަތީގައިވާ ސަބަބުތައް އެހެންކަމުން، ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓުގައި މިމައްސަލަ ބެލި ފަނޑިޔާރުންނަށް އިއްތިފާޤުން ފެނުނީ ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު: 1086/Cv-C/2017 ޤަޟިއްޔާގެ ޙުކުމަށް ބަދަލު ގެންނަންޖެހޭ ކަމަށެވެ.

ޙުކުމް:

ދެންފަހެ، އިސްވެ ބަޔާންކޮށްދެވުނު ސަބަބުތަކާހުރެ، އިސްތިއުނާފުކުރެވުނު ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު: 1086/Cv-C/2017 ޤަޟިއްޔާ ނިންމަވާފައިވަނީ ޝަރުޢީ އަދި ޤާނޫނީ އުޞޫލުތަކާ އެއްގޮތް ކަމަށް ނުވާތީ، ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު: 1086/Cv-C/2017 ޤަޟިއްޔާގެ ޙުކުމަކީ ބާޠިލު ޙުކުމެއް ކަމަށް ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓުގައި މި މައްސަލަ ބެލި ފަނޑިޔާރުންގެ އިއްތިފާޤުން ކަނޑައަޅައިފީމެވެ.